

Tadeusz M. Trajdos

O losach archiwaliów z klasztorów dominikańskich w Kamieńcu Podolskim i Smotryczu oraz o kilku wybranych archiwaliach, szczególnie "Księżde Arcy-Bractwa Różańca Świętego"

Hereditas Monasteriorum 2, 271

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O losach archiwaliów z klasztorów dominikańskich w Kamieńcu Podolskim i Smotryczu oraz o kilku wybranych archiwaliach, szczególnie *Księżde Arcy-Bractwa Różańca Świętego**

W 2004 r. prowadziłem dłuższą kwerendę w archiwach państwowych w Kamieńcu Podolskim i Płoskirowie (obecnie Chmielnicki) do prac nad dziejami Kościoła katolickiego na średniowiecznym Podolu. W zakresie tematyki zakonnej interesowały mnie pozostałości archiwalne po klasztorach mendykantkich – franciszkanów w Kamieńcu (przeniesionych już w 1787 r. do Gródka Podolskiego na życzenie króla Stanisława Augusta) oraz dominikanów w Kamieńcu, Smotryczu i Czerwonogrodzie. Z tego ostatniego klasztoru zakonnicy zostali wypędzeni po 1556 r. przez kalwińskiego posesora miejscowego starostwa niegrodowego. Późniejsze, nowożytne fundacje dla mendikantów, całkiem liczne w województwie podolskim, nie były już przedmiotem mojego zainteresowania. W trakcie poszukiwań notowałem, jakie rękopisy klasztorne zachowały się w tych dwóch archiwach państwowych. Bilans okazał się niewesoły.

Klasztor w Smotryczu uległ kasacie już w 1832 r., klasztor w Kamieńcu zaś w 1843 r., chociaż kościół pozostawiono jako parafialny¹. Budynek po klasztorze kamienieckim zajęło seminarium diecezjalne, ale tylko do 1866 r. Po likwidacji diecezji kamienieckiej w tymże 1866 r. władze rosyjskie przenosiły i komasowały ocalałe archiwalia. Część papierów dominikańskich wymieszano z dokumentacją archiwum diecezjalnego, a część dostała się do archiwum miejskiego. W przeciwieństwie do podolskich ksiąg grodzkich i ziemskich, wywiezionych w latach 1845–1846 do Kijowa, kamienieckie archiwum dominikańskie tam się nie dostało, co miałem okazję sprawdzić w czasie kwerendy w 2002 r. Rosjanie nie traktowali tych zbiorów jako instytucjonal-

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the „National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

1 Por. Dr A. J. [ROLLE], *Zgromadzenia zakonne i kościoły w Kamieńcu, zniesione w ciągu ostatniego stulecia (1768–1868)*, „Przegląd Polski”, 7, 1872–1873, s. 108; WOŁYŃIAK [J. M. GIŻYCKI], *Zniesione kościoły i klasztory rzymsko-katolickie przez rząd rosyjski w XIX w. w diecezjach łuckiej, żytomierskiej i kamienieckiej*, „Nova Polonia Sacra”, 1, 1928, s. 236, 246. Giżycki podaje rok 1842 jako datę kasaty klasztoru w Kamieńcu. Rok 1843 potwierdza E. SIECINSKI, *Gorod Kamieniec-Podolskij. Istoryczieskoje opisanije*, Kijew 1895, s. 166, który posługiwał się rosyjskimi pismami urzędowymi.